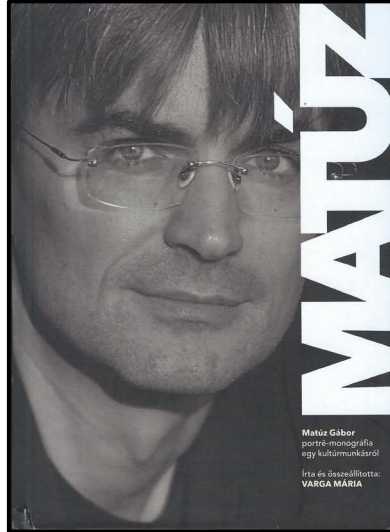

Varga Mária: MATÚZ

Matúz Gábor – portré-monográfia egy kultúrmunkásról

Amit nemrégiben még közelmúltnak tekintettünk, így a rendszerváltoztatás előtti, alatti korszakot, azt mára sok tekintetben az idő múlása miatti feledés borítja, vagy sokaknál a szelektív emlékezetkihagyás sújtja.

Tehát az időtávlat okán is jól „átvilágítható” az érintett időszak, a közéletet átalakító éra elő- és utóélete. A jobb rálátást aligha a lexikon terjedelmű munkák elkészítése segítheti elő, alulról kell építkezni, bemutatva, hogy a fővároson túlról, a vidék Magyarországaról indulva a kultúrában kik, milyen céllal, eredménnyel munkálkodtak, vagy éppen társutaskodtak, több-kevesebb sikerrel formálva a közvéleményt.

Varga Mária tanár, újságíró, irodalomtörténész könyve ehhez a reménybeli építkezéshez ad segítséget, hiszen a „távoli” Balassagyarmatról érkező Matúz Gábor személye, pályáíve révén jól követhetők az egyén szándékai, törekvései. A kultúrharc számára hol sikeresnek, hol reménytelennek bizonyult, kisebb-nagy csatáit néha egyszemélyben, gyakrabban gyenge háttérrel kellett megvívnia.

A kiadó választása okkal esett Varga Máriára, újságíróként közösen bábáskodtak a palóc főváros független sajtójának megteremtésében, világlátásuk is hasonlatosnak tekinthető, tehát, ki más ismerné nála jobban Matúz Gábort?

A szerző kétségkívül alapos háttérmunkát végzett, „újraolvastam pár ezer oldalt, megnéztem néhány százórányi tévéműsort” – írja könyve bevezetőjében. Sőt, sokat és hosszan beszélgetett főhősével, igaz, ezekből sok minden kimaradt, vallja a szerző.

Talán a könyv hiátusa éppen ebből származik, több helyütt vetődik fel az olvasóban, hogyan látna, értékelné egy-egy akkori eseményt napjainkban Matúz, mennyiben önkéntes, mennyiben kényszerű a médiavilágtól való visszavonulása, végleges-e ez és még további kérdések is sorolhatók lennének.

A könyv első két fejezetének – *Bevezetés, Balassagyarmat* – feldolgozása, egyes megállapításai könnyen kritikussá tehetik a mégoly jószándékú olvasót is. Néhol túlzottan leegyszerűsítőre sikeredtek, néhol történelmileg is vitathatók az egyébként sem homogén korszak tömondatos kitételei („diktatórikus gépezet”, „a diktatúra terrorszervezetei”, vagy a „jobboldali/másképp gondolkodókat az ókorban, az arénában a vadállatok elé lökött keresztények”-kel való összevetés stb.) Igaz, Varga a könyv szinte egyetlen fejezetében sem fukarkodik a baloldali véleményvezérek szerepének, szándékainak bemutatásával – egyben egyértelműsítve saját nézetrendszerét –, hiszen Matúznak éppen velük kellett a küzdelmet felvállalnia.

Ami a *Balassagyarmat*-fejezetet illeti, bár Matúz életében szülőhelyként nagy szerepet játszott a település, bemutatása mégis túlzottan ismeretterjesztő jellegű lett. Egy rövid fejezet egyébként sem alkalmas a város történelmi, kulturális jelentőségének érdemi bemutatására, így szövegidegenek lettek a külső szemlélőktől idézett, más-más korokból származó városjellemzések.

A főhős diák- és ifjúkori éveit, magát a családtörténetet a szerző részletesen mutatja be, a kezdeti útkeresést pedig néhol meglepő őszinteséggel tárja az olvasó elé. Nem kevesebb, mint huszonkét szakma/munkakör szerepel a könyv hátoldalán olvasható fülszövegben, bébiszittertől a gipszöntőn át a filmrendezőig. Az egymással gyakorta szöges ellentétben álló munkakörök azonban pozitívan hatottak Matúzra, erősítették világlátását, tapasztalatokat adtak, eredményük „egyfajta töretlen igazságkereső attitűd” lett, amellyel tömören, de találóan jellemzett Varga.

A *novellista* című fejezet a főtéma burka, ebből követhető leginkább Matúz szépírói erőssége (realizmus, erős atmoszféra, váratlan, szürrealisztikus fordulatok), de leginkább az világlik ki, hogy már pályája kezdetén milyen eltökéltség, elhivatottság jellemezte. A rendszeres elutasítások ellenére is következetesen járta a szerkesztőségeket írásai megjelentetése érdekében. 1988-ban indult el a szülőföldi médiavilágban a munkássága, majd jó témaválasztásai, a kényesnek is tekinthető ügyek felvállalása következtében (cigány kisebbség, erdélyi magyarok áttelepülése, szociológiai témák, egyházügyek) már kezdő újságírói időszakában viszonylag gyorsan megjelenhettek írásai, alapvetően a jobboldali lapokban, de még a liberális sajtóban is.

Valójában a televízió tette országosan ismertté Matúzt. Kiválasztása, megjelenése érthető volt, a képernyőn is a pontos, szabatos fogalmazás, jó témaismeret jellemezte, egyfajta igazságkereséssel párosulva. Gyaníthatóan ez utóbbi volt sokáig a segítője, majd végül gátja Matúz további televíziós megjelenésének (a kérdés megválaszolatlan maradt, akarta-e/akarja-e immár a jelenlétet egyáltalán), hiszen sem az önálló szubjektum, sem maga a nagybetűs igazság (ha létezik egyáltalán olyan) kevésbé respektálnak tűnik napjainkban.

A kegyvesztettség nem nevezhető meglepőnek, hiszen Matúz gyakorta ismert tabukat döntögetett. Foglalkozott az egyházon belüli besúgórendszerrel, az *Éjjeli menedék* című, Siklósi Beatrixszal sokáig közösen jegyzett műsor pedig további, a közéletet erősen megosztó témákat érintett. Miután ezek többségéről a társadalomban sem volt/lehetett közmegegyezés, a politikának is könnyebb helyzete volt, megszüntette az adást, majd végül Matúz is lekerült a képernyőről. A korszak médiatörténeti ismertetése a könyv további erőssége, dicsérendők Varga pontos idézetei, lábjegyzetei.

Matúz dokumentumfilm- és dokumentum-játékfilmrendezőként is jeleskedett. Mindig olyan témákat választott (alkalmanként Siklóssal közösen), amelyek egyrészt érdekelték, másrészt ellenlábas aligha volt a láthatáron. (Bauer Sándor 1969-es tűzhalála, az 1919-es cseh kiverés Balassagyarmaton, a salgótarjáni sortűz, Wittner Mária életútja, siketnéma magyar EU-képviselők

bemutatása). Varga a gyakorlatilag valamennyi fellelhető filmismertetőt közzétette, joggal megállapítva, részletes kritika az alkotásokról nem készült, a szakma jobbára negligálta Matúzt.

A szerző nem feledi kiemelni Matúz Gábor ragaszkodását a könyvhöz, őnmaga is több kötet szerzője lett, másrészt kiadója, támogatója volt a Jobbágy Károly-versek megjelenésének, illetve Varga Mária írásai gyűjteményes kiadásának. Végezetül szó esik Matúzról mint a balasagyarmati Civitas Fortissima Múzeum létrehozójáról, illetve a Magyarság Háza kommunikációs szakértőként végzett munkájáról is.

Az életút – szerencsére – lezáratlan, így marad kérdés az olvasóban, hogyan és milyen formában folytatódik a kétségtelenül karakteres médiamunkás jövője. Marad számára az általa 2018-ban megkezdett kápolna saját kezű felépítése valahol a pannon ég alatt, esetleg a kéziratban már meglévő írásai befejezése, vagy újra mikrofonhoz juthat a média világában.

Varga Mária munkája hatalmas témaismereten alapuló, elkötelezett, de egyben őszinte és kritikus könyv, amely a kor hazai politikai és médiaviszonyainak jobb megértéséhez alaposan hozzásegít.

(VARGA Mária, MATÚZ. *Matúz Gábor – portré-monográfia egy kultúrmunkásról*, Bp., Kairosz Kiadó, 2024.)

Nagy László